

ספרי' — אוצר החסידים — ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

שער
שלישי

היכל
תשיעי

דבר מלכות

צו

הצורך ב"משה רבינו" בכל דור ודור

שיחות קודש

מכבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן

מליובאוויטש

יוצא לאור על ידי מערכת

"אוצר החסידים"

ברוקלין, נ.י.

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות שמונים ושתיים לבריאה

ה' תהא שנת פלאות בכל

שנת המאה ועשרים להולדת כ"ק אדמו"ר מלך המשיח שליט"א

מוקדש להתגלותו המיידית לעיני בשר של
כ"ק אדוננו מורנו ורבינו מלך המשיח שליט"א
למטה מעשרה טפחים ומתוך חיים נצחיים
ויגאלנו ויוליכנו קוממיות לארצנו תיכף ומיד ממש

*

נדפס ע"י

הרה"ת ר' ליב מרדכי בן מרת נעכא שיחי' לערנער,

לרגל יום ההולדת שלו, ש"ק פ' צו, ט"ז אדר שני

לאריכות ימים ושנים טובות עד ביאת גואל צדק

ומתוך בריאות הנכונה ולשנת ברכה והצלחה בגו"ר

*

הי' שותף בהפצת "דבר מלכות"

להשיג השיחות, להקדשות ולפרטים נוספים טל: (718) 753-6844

הוכן לדפוס ע"י

יוסף יצחק הלוי בן אסתר שיינדל

יחי אדוננו מורנו ורבינו מלך המשיח לעולם ועד

כתובתנו באינטרנט: <http://www.torah4blind.org>

משיחות ש"פ צו, שבת הגדול, ח' ניסן התנש"א

- תרגום מאידית -

א. תוכנו של חודש ניסן, "חודש הגאולה"¹ - שנקרא כך על שם ענינו המרכזי, חג הפסח, "זמן חירותנו"² - מודגש במיוחד בשבת שלפני פסח:

ניסן הוא מלשון נסי, ויתירה מזו: ניסן (בשני נונין) מורה על "נסי נסים"³ - הנסים והנפלאות שהקב"ה עשה עם בני בחודש זה בהוציאם ממצרים, שמשמלים את ההנהגה הנסית, המיוחדת של חודש זה. וענין זה (של נסי נסים) בא יותר לידי ביטוי בשבת שלפני פסח (שמיני מתברך⁴: חג הפסח), הנקרא "שבת הגדול"⁵, לפי שנעשה בו נס גדול⁶, הנס של "למכה מצרים בבכוריהם"⁷ (כפי שמבאר אדה"ז בשו"ע שלו באריכות⁸), וקבעו נס זה

(1) שמו"ר פט"ו, א.

(2) נוסח התפלה והקידוש דחה"פ. וראה לקו"ש חיי"ז ע' 71 ואילך.

(3) ראה מדרש לקח טוב עה"פ בא יב, ב: ניסן שבו נעשו נסים לישראל.

(4) ראה ברכות נו, רע"א ובפרש"י וחדא"ג מהרש"א שם.

(5) זח"ג סג, ב, פח, א.

(6) דאף שיום ראשון דחג הפסח חל (בשנה זו) ביום השבת, הרי גם שבת מקבלת (תוספת) ברכה (נוסף להברכה שיש בה מצ"ע) משבת שלפני זה, שמיני מתברך כולו יומין, גם יום השביעי, כמובן מתוכן הענין בוחר שם, שמיני מתברך כולו יומין בברכת המן, והרי הברכה על יום הששי כולל "לחם משנה" גם על יום השבת (בשלה טז, ה. כב). וראה גם שיחת ש"פ בא (והתוועדויות שלאח"ז) תשד"מ.

(7) תודה"ו ואתו - שבת פז, ב בשם מדרש (ראה דעת זקנים מבעה"ת בא יב, ג). טור ושו"ע אדה"ז א"ח הל' פסח ר"ס תל.

(8) תהלים קלו, י. וראה מדרש תהלים שם. רש"י ומצו"ד שם.

(9) שם. וכ"ה בתוס' שם. - ובטור מבאר תוכן הנס באו"א. וראה לקו"ש חיי"ב ע' 33 ואילך בהערות.

לזכרון לדורות בשבת וקראוהו שבת הגדול". ויתירה מזו: "בשבת הגדול היתה התחלת הגאולה והנסים"⁹ של יציאת מצרים (שלכן אמרים בשבת זה, "עבדים היינו וכו'")¹⁰.

וצריך להבין¹¹: מדוע דוקא הנס של "למכה מצרים בבכוריהם" נקרא (א) "נס גדול" (יותר משאר הנסים); במה מתבטאת גדלות הנס? ועד שזהו (ב) "התחלת הגאולה והנסים" דיצי"מ, דלכאורה ה"ז רק עוד נס בין כל הנסים שקרו במצרים.

גם צריך הסברה בשייכות של נס זה עם יום השבת דוקא, ש"קבעו נס זה לזכרון לדורות בשבת וקראוהו שבת הגדול", דאע"פ שישנה סיבה על כך¹², מ"מ צריך לומר¹³ (ע"פ הידוע גודל הדיוק בכל דבר בתורה ובקביעות הימים ע"פ תורה) שיש לזה גם שייכות פנימית עם תוכן השבת, עד כדי כך שהשבת נקראת "שבת הגדול".

ולחוסוף, שהשייכות ד, "התחלת הגאולה והנסים" עם שבת (הגדול) הוא בהדגשה יתירה בשנה זו, שהיום הראשון של פסח (שאו היתה הגאולה והיציאה ממצרים בפועל) חל ביום השבת¹⁴.

ב. אחד הענינים העיקריים בגאולת מצרים המודגש בתורה הוא - זה שהגאולה היתה ע"י משה רבינו, גואלם

(10) שו"ע אדה"ז שם ס"ב.

(11) שם, מרמ"א שם ס"א.

(12) ראה גם לקו"ש חיי"ב שם. חיי"ז ע' 57.

(13) שו"ע אדה"ז שם ס"א, ממג"א שם סק"א.

(14) ראה גם לקו"ש שם ע' 58.

(15) ולהעיר שפסח נקרא שבת בכתוב (אמור

כג, טז).

להביא את 770 הביתה!

כל מי שהיה ב-770 אי פעם, זוכר בודאי את שלל

הקובצים והעלונים המחולקים בכל ליל שבת קודש

כעת ניתן להשיג את חלקם ברשת האינטרנט, אצלך בבית!

קבצים גרפיים וקבצי טקסט:

דבר מלכות: שיחות כ"ק אד"ש מה"מ מהשנים תנש"א-תשנ"ב.

יחי המלך: קונטרס שבועי, הכולל שיחות-קודש בעניני גאולה ומשיח.

המעשה הוא העיקר: לקט הוראות למעשה בפועל משיחות כ"ק אד"ש מה"מ (החל משנת תשמ"ח).

שיחת הגאולה: גיליון שבועי של ימות המשיח, בהוצאת "האגודה למען הגאולה האמיתית והשלילה".

מעייני חיי: גיליון שבועי לילדים, בהוצאת "מכון לוי יצחק" בכפר חב"ד ב'.

האמונה הטהורה: גיליון שבועי בעניני אחרית הימים.

קבצים גרפיים בלבד:

לקוטי שיחות: שיחה מוגהת של כ"ק אד"ש מה"מ היו"ל לקראת כל שבת ב-770,

על-ידי "ועד להפצת שיחות".

חדש לקוטי שיחות (מתורגם): שיחה מוגהת של כ"ק אד"ש מה"מ הנדפס בספרי

לקוטי שיחות, בהוצאת "מכון לוי יצחק" בכפר חב"ד ב'.

להקהיל קהילות: גיליון שבועי מתורתו של משיח בעניני הקהלות בשבת,

בהוצאת צא"ח העולמית, ניו-יורק.

קבצי טקסט בלבד:

פנימיות: ירחון לבני הישיבות, בהוצאת מרכז את"ה בארץ הקודש.

ליקוט ניגונים: שתי חוברות על הניגונים שניגן וביאר כ"ק אד"ש מה"מ, בהוצאת קה"ת (תשנ"ב).

דרך הישרה: (אידיש) קונטרס מיוחד לילדים, הכולל שיחות-קודש בעניני גאולה ומשיח.

לעבן מיט דער צייט: (אידיש) קטעים לפרשת השבוע מתוך הספר, בהוצאת ישיבת

"אהלי תורה", ניו-יורק.

דבר תורה: (אידיש) דף שבועי לילדים, היו"ל על-ידי מוסד חינוך "אהלי תורה", ניו-יורק.

כמו-כן ניתן להוריד באתר את "קונטרס בית רבינו שבבבל"

ושיחת ש"פ שופטים התנש"א

מדור מיוחד לספרים וחברות באנגלית בעניני גאולה ומשיח!

האתר מנוהל ע"י הרה"ת ר' יוסף-יצחק הלוי שגלוב

וכתובתו: <http://www.moshiach.net/blind>

יחי אדוננו מורנו ורבינו מלך המשיח לעולם ועד!

לאלקים וידעתם כי אני ה' אלקיכם המוציא אתכם מתחת סבלות מצרים²³, ו, אנכי ה' אלקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים²⁴. ז.א. שהגילוי אלקות למטה בגאולת מצרים הוא, כדי שבנ"י, כפי שנמצאים בעולם, יראו זאת ויכירו וידעו את הקב"ה, ויקבלו על עצמם (אח"כ במתן-תורה) את התורה והמצוות של הקב"ה²⁵, וע"י העבודה שלהם - לגלות אלקות באופן קבוע ונצחי בחייהם ובחלקם בעולם כפי שנפעל במשכן (התכלית דיצי"מ ומ"ת) - , ועש²⁶ לי מקדש ושכנתי בתוכם²⁷, ובקביעות יותר - בבית המקדש (ראשון ושני), ובתכלית השלימות שתה"י בבית המקדש השלישי, "מקדש אד"י כוננו ידך²⁸, בית נצחתי²⁹, בגאולה האמיתית והשלימה, ועי"ז - גם לגלות אלקות בעולם באופן כזה, עד לשלימות בזה לע"ל, כשכל העולם וכל האנשים שבו יכירו ויראו אלקות בגלוי ובשלימות, ונגלה כבוד הוי' וראו כל בשר יחדיו כי פי ה' דיבר³⁰.

וזהו גם הטעם לכך שגאולת מצרים באה דוקא ע"י נסים ונפלאות (גלויים) - כיון שדוקא ע"י נס שלמעלה מדרך הטבע, מתגלה בגלוי (לעיני בשר) הכח הבלתי מוגבל של הקב"ה, שיכירו בגלוי

של ישראל, כפי שהתורה מספרת ובארוכה¹⁶ שהקב"ה בחר דוקא במשה¹⁷ כגואל ישראל. עד שאפילו כשמשה בקש מהקב"ה, "שלח נא ביד תשלח¹⁸, לא קבל הקב"ה את בקשתו, כיון שהקב"ה רצה שדוקא משה יהי' השליח לגאול את בני"י.

מזה מובן, שלמשה יש שייכות עמוקה לגאולה¹⁹, ולכן יש בכחו דוקא לגאול את בני"י.

ועד שחז"ל אומרים על משה, "הוא גואל ראשון הוא גואל אחרון²⁰. משה נקרא "גואל אחרון" אפילו בנוגע לגאולה האמיתית והשלימה מגלות זה האחרון (שתה"י ע"י משיח צדקנו), שעלי' נאמר²¹ "כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות", ובפרט כידוע²² שגאולת מצרים היא הראש והשורש דכל הגאולות, כולל גם הגאולה העתידה לבוא - כיון שגאולה (כל גאולה) באה דוקא בכח משה.

ג. ונקודת הביאור בזה:

התכלית דגאולת מצרים היא - "ולקחתי אתכם לי לעם והייתי לכם

16 שמות ג, א ואילך.

17 ואהרן הלך עם משה אל פרעה - ש,יהי' לך לפה" (אבל "אתה תהי' לו לאלקים" (שמות ד, טז)) במענה לטענת משה, "לא איש דברים אנכי גוי כי כבד פה וכבד לשון אנכי" (שם, י), ולכאורה משמע שלולא טענת משה, לא הי' אהרן המדבר (וכמובן גם מזה שבתחלה ענה ה' (על טענת משה הנ"ל) "מי שם פה לאדם גוי ואנכי אהי' עם פיך גוי" (שם, יא-יב), ורק לאחר שאמר משה, "שלח נא ביד תשלח", אמר ה' שאהרן יהי' המדבר).

18 שם, יג.

19 ראה שמו"ר פ"ב, ד: משה הי' מתוקן לגאולה, מתחלת ברייתו נתקן לכך.

20 ראה זח"א רנג, א. שער הפסוקים פ' ויחי. תו"א ר"פ משפטים. וראה בארוכה לקו"ש ח"א ע' 8 ואילך.

21 מיכה ז, טו.

22 ד"ה כימי צאתך ה'תש"ח פ"ב (ע' 164).

לעילוי נשמת

ר' יהודה ב"ר צבי הירש ע"ה סטראל
נפטר בש"ק פ' נצבים, ז"ך אלול ה'תשס"ה
וזוגתו מרת טשארנא גיטל בת ר' יעקב ע"ה סטראל
נפטרה בליל ה' טבת ה'תשס"ו

ת. נ. צ. ב. ה.

*

נדפס ע"י בנם

הו"ח ר' שמואל זוגנתו מרת מלכה שיינדל
ומשפחתם שיחיו סטראל

* * *

לעילוי נשמת

ר' גדלי' חנוך ב"ר פינחס ע"ה סניידער
נפטר ביום כ"ד אדר שני ה'תשל"ח
ת. נ. צ. ב. ה.

ולזכות

וזוגתו מרת חנה בת רייזל תחי' סניידער
לאורך ימים ושנים טובות עד ביאת
גואל צדק, ומתוך בריאות הנכונה

*

נדפס ע"י חתנם ובתם

הו"ח ר' שמואל זוגנתו מרת מלכה שיינדל
ומשפחתם שיחיו סטראל

23 וארא ו, ז.

24 יתרו כ, ב. וראה מכילתא ופרש"י שם.

שמו"ר פכ"ט, ג.

25 וכמ"ש (שמות ג, יב) "בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלקים על ההר הזה".

26 תרומה כה, ח.

27 וראה שהש"ר רפ"ה: "ואימת שרתה שכינה עלי' (בארץ) מיום שהוקם המשכן". וראה

סה"מ מלוקט ח"ג ע' נז, ובכ"מ.

28 בשלח טו, יז ובפרש"י. ועוד.

29 זח"א כה, א. ח"ג רכא, א. תקו"ז ת"ה.

30 ישעי' מ, ה. וראה תניא פל"ו (מו, א).

ושם: וכבר הי' לעולמים מעין זה בשעת מ"ת כו'.

שהקב"ה הוא הבע"ב על טבע העולם, ולכן יש בכחו לעשות נס שלמעלה מן (או נס שמשנה את) ההנהגה הטבעית של העולם (מלשון העלם והסתרי³¹), שטבע (מלשון „טובעו ביים”³²) מכסה על כח הפועל של הקב"ה שנמצא בו,

וזה נתן ונותן את הכח לבנ"י (שראו נסים גלויים אלו), שאצלם התי' גאולה – חירות מהמיצרים (מדידות והגבלות) של העולם ומה „שעבוד” להנחות העולם ומה „עבדות” (למצרים מלשון³³) מיצרים וגבולים שונים של העולם בכלל והגלות בפרט, החל מגלות מצרים – שזה נעשה „זמן חירותנו”, חירות אמיתית מכל ההגבלות, כולל ההגבלות של לבושי הטבע (גם דהנסים המלוכשים בטבע, כמו נס פורים³⁴).

כפי שיהי' בשלימות בגאולה האמיתית והשלימה³⁵, כשיהי' „כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות”, נפלאות לגמרי למעלה מדרך הטבע (כמו הנסים של יצי"מ), ויתירה מזו – נפלאות אפילו בערך לנסים של יציאת מצרים; ובאופן ד „אראנו”, הקב"ה עצמו מראה אותם, שאז מתגלה הכל, הן השייך לגילוי (נגלה), והן המכוסה (נסתר); נראית

האמת והפנימיות של ההנהגה הטבעית, השלימות דהנהגה נסית, עד גם זה שהוא לגמרי „נפלא”.

והכח להביא גאולה לבנ"י (גילוי אלקות למטה) באופן הנ"ל בא דוקא ע"י משה רבינו, גואלם של ישראל, כדלקמן.

ד. ויובן זה ע"י ביאור תוכן הענין והחידוש דמשה (שהוא בדוגמת החידוש של ענין הגאולה, ולכן באה הגאולה דוקא ע"י משה) – כפי שמתבטא בספר תהלים מזמור צדי"ק (שמתחילים לומר בימים אלו³⁶), שמתחיל „תפלה למשה איש האלקים”, ומסיים „ויהי נועם ה' אלקינו עלינו ומעשה ידינו כוננה עלינו ומעשה ידינו כוננהו”.

מזמור זה מתייחד בחידוש, שהוא נאמר ע"י משה רבינו („תפלה למשה”); הוא הראשון מבין „אחד עשר מזמורים כו' מכאן עד”³⁷ לדוד מזמור (שמשא אמרם³⁸ – שמוזה מובן, שמזמור זה מבטא את התוכן של עבודת ופעולת משה (ע"י תפלתו), כולל – פעולתו בבנ"י ובעולם³⁹. וכפי שאומרים חז"ל⁴⁰, ש„ויהי נועם ה'

(36) ע"פ המנהג לומר בכל יום הקאפיטל תהלים המתאים לשנות חייו (מכתב כ"ק מו"ח אדמו"ר, נדפס ב„קובץ מכתבים” שבסו"ס תהלים אהל יוסף יצחק (ע' 214). אגרות-קודש שלו ח"א ע' לא. ח"י ע' נג. וראה גם מאמרי אדה"ו הקצרים ע' שמא) – מתחילים ב"א ניסן שנה זו אמירת מזמור צדי"ק שבתהלים.

(37) ולא עד בכלל. וראה רש"י שבועות טו, ב (ד"ה השיר); אחד עשר מזמורים שאמר משה בספר תהלים מתפלה למשה עד סוף מזמור לתודה.

(38) מדרש תהלים ופרש"י עה"פ. פרש"י פקודי לט, מג. ועוד.

(39) ראה בארוכה ד"ה תפלה למשה תשכ"ט (סה"מ מלוקט ח"ה ע' ריו ואילך. „קובץ י"א ניסן – שנת הצדי"ק” (קה"ת, תנש"א) את כא).

(40) פרש"י פקודי שם, מבמדב"ר פי"ב, ט. וראה גם פרש"י תהלים עה"פ. תו"ש עה"פ פקודי

לעילוי נשמת

ר' נתנאל ב"ר אפרים ע"ה נסים
נפטר ביום ט"ז סיון ה'תשס"ה

ת. נ. צ. ב. ה.

ולזכות

וזגתו מרת דבורה בת אסתר תחי' נסים
לאורך ימים ושנים טובות עד ביאת
גואל צדק, ומתוך בריאות הנכונה

*

נדפס ע"י ילדיהם

ר' עמוס וזגתו מרת רישא שיחיו נסים
ר' אפרים וזגתו מרת מריטה שיחיו נסים
ר' דוד וזגתו מרת אורה שיחיו בורק

* * *

לעילוי נשמת

ר' שלמה ב"ר יוסף ע"ה קרמרן
נפטר ביום ט' מ"ח ה'תשס"ח

וזגתו מרת רבקה לאה ב"ר נחום ע"ה קרמרן
נפטרה ביום י"א שבט ה'תש"פ

ת. נ. צ. ב. ה.

*

נדפס ע"י ילדיהם

ר' עמוס וזגתו מרת רישא שיחיו נסים
ר' נחום יוסף שיחיו קרמרן

ר' גרשון שמואל וזגתו מרת רונית שיחיו קרמרן
ר' מרדכי יצחק וזגתו מרת גיטל שיחיו אפסל

וקיום המצוות בהידור, אלא צריך להתעלות בכ"ז מעלה מעלה, ילכו מחיל אל חיל¹⁵⁸, עד שמגיע ל"נס גדול" האמיתי הקשור עם "גדול הוי' ומהולל מאד"¹⁵⁹.

וישנה ע"ז נתינת כח מיוחדת ממזמור צדי"ק, "תפלה למשה איש האלקים", ויהי נועם ה' אלקינו עלינו ומעשה ידינו כוננה עלינו ומעשה ידינו כוננהו" - "שתשרה שכינה במעשה ידיו",

ומשה נותן כח לכאו"א מישראל - בפרט ע"י בחי' משה שבו (המשיפיעה על עבודתו בפועל) - שיגלה בעצמו את ה"צדיק" שבו, "ועמך כולם צדיקים"¹⁶⁰, כפי שהוא קשור עם "צדיק ה' בכל דרכיו"¹⁶¹, ועי"ז - לעשות בשלימות את עבודתו של "צדי"י, להתמסר לגמרי לצד התורה, כך שזה נעשה "צדי" לגמרי (כך שאין שום מקום לקס"ד של צד נוסף), הן בנוגע לעצמו, והן בנוגע להשפעה על יהודים אחרים, בהפצת התורה והיהדות והפצת המעיינות חוצה, וגם - להשפיע גם על אוה"ע בנוגע לשבע המצוות שלהם¹¹¹,

- ובזה באים לנצל מאורע נוסף להוספה בעבודת השם: בהשגחה פרטית, יצאה בימים אלו החלטה מספר 104 - גימטריא צד¹⁶² - מבית הנבחרים של מדינה זו (בא"ה הכח של המדינה כולה),

(158) לשון הכתוב - תהלים פד, ח.

(159) תהלים מה, ב.

(160) ישע"י ס, כא.

(161) תהלים קמה, יז.

(162) והרי כל דבר הוא בהשגחה פרטית. - ולהעיר מהנהגת גדול א' שהי' לומד הוראה - אפילו ממספר הרבבת שבה ה"י נוסע!

שיש להם הכח דינא דמלכותא דינא¹⁶³ - בקשר לקביעת יום, "עשתי עשר יום"¹⁶⁴ לחודש ניסן דשנה זו כיום מיועד במיוחד לחיזוק חינוך הטוב וכיו"ב. - יסודות בישוב העולם עבור כל תושבי המדינה וכל תושבי העולם -

ולעשות זאת עד באופן ד"צדיק", להגיע גם בחוצה שאין חוצה ממנה.

והדגשה מיוחדת בענין שהזמן גרמא¹⁶⁵: סיפוק כל צרכי החג לאלו הזקוקים לזה - צרכי הסדר (מצות, ד' כוסות וכו'), וצרכי יום טוב בכלל (בגדי יום טוב, ומאכלי יום טוב), וכיו"ב.

ויש לעורר על ענין נוסף בקשר עם זה: במקומות שבהם עורכים סדרים ציבוריים וכלליים - ישנם כמה מקומות שבהם עשו הכנות לערוך רק סדר אחד (בגלל חסרון כסף וכיו"ב). ונהוץ וכדאי ביותר, שישתדלו ביותר לעשות את שני הסדרים, על כל פנים - לחלק את ההוצאות לשני הלילות, ובודאי - לא יודקקו לזה, כיון שהקב"ה ודאי יברך ויספק לעוסקים בזה את כל המצטרך, ויותר מזה.

ויהי רצון שכבר תקויים שלימות התפלה דמשה ודמשה שבכאו"א מישראל - "תפלה למשה איש האלקים" - ויהי נועם ה' אלקינו עלינו", "תשרה שכינה במעשה ידיכם", במעשינו ועבודתנו במשך זמן הגלות, ותיכף ומיד ממש העיקר - בבית המקדש השלישי, "מקדש אד' כוננו ידיך".

(163) גיטין י, ב. וש"נ.

(164) לשון הכתוב - נשא ז, עב.

(165) ראה שו"ע אדה"ז או"ח ריש הל' פסח סתכ"ט ס"ה.

למטה באופן של קביעות (ושכנתי בתוכם" באופן ד"כוננה עלינו") נדרשים שני ענינים, שני קצוות, והיבורם יחד: (א) כח שהוא נעלה מהנהגה הרגילה, ההנהגה הטבעית של העולם, שיש בו הכח להכניס בעולם גילוי אלקות (שאינו בגילוי בעולם (מלשון העלם והסתר) מצ"ע), ועד לשנות את העולם, שיהי "כלי" לגילוי אלקות. ובפרט באופן של קביעות ונצחיות - שלכך נדרש כח מיוחד, כיון שמצד גדר העולם - שמורכב משניוים (זמן) - משתנים כל הנבראים⁴⁵ בהמשך הזמן, עד ש"כל הוה נפסד"⁴⁶, (ב) הכח צריך לרדת ולהתלבש עד שיהי בערך לגדרי העולם [כידוע⁴⁷ שהמברר צריך להתלבש בלבושי המתברר], שדוקא או יש בכחו לעשות מזה (מהמתברר) כלי, מקום קבוע לקבל בפנימיות את הגילוי (משא"כ אם הגילוי הוא שלא בערך למקבל, הוא לא יסאר שם בקביעות, רק באופן מקיף וכיו"ב, עד שבמשך הזמן יכול להסתלק).

1. שני ענינים אלו - וי"ל שאלו הם שני הענינים בכפילות שבתחילת וסיום מזמור צדי"ק - היו בשלימות ובגלוי אצל משה רבינו - שהוא הממוצע המחבר בין הקב"ה ובנ"י, "אנכי עומד בין ה' וביניכם"⁴⁸, וממוצע צריך להיות בו משני הענינים שהוא מחבר⁴⁹:

על "איש האלקים" אומרים חז"ל⁵⁰

(45) וכמאמר הידוע: התינוק משנולד מתחיל להתייבש (ראה בחיי בראשית א, כח).

(46) ראה לקו"ש ח"ה ע' 98 בהערות. חט"ו ע' 428. וש"נ.

(47) ראה סה"מ מלוקט ח"א ע' קפו. וש"נ.

(48) ואתחנן ה, ה.

(49) ראה בארוכה ד"ה פנים בפנים תרנ"ט.

(50) דבר"ר פי"א, ד. מדרש תהלים עה"פ (במדרש תהלים שלפנינו הובא רק בבא הראשונה

אלקינו עלינו גו"⁵¹ (סיום מזמור זה) הוא הברכה (ותפלה) של משה בקשר עם השראת השכינה במשכן; "אמר להם יהי רצון שתשרה שכינה במעשה ידיכם, ויהי נועם ה' אלקינו עלינו וגו'". ז.א. שדוקא תפלת משה פעלה את השראת השכינה במשכן⁴¹, ובאופן ד"כוננה עלינו" - בקביעות, לדור דור [עד כפי שזה יהי בשלימות בבית המקדש השלישי, כדברי חז"ל⁴² עה"פ ש, ומעשה ידינו כוננהו" מכון על בית המקדש השלישי, שעליו אומר הקב"ה: לעתיד לבא אני אבנה אותו ומשרה שכינתי בתוכו ואינו חרב לעולם].

ה. הביאור בזה - ובהקדים דיוק בכפל הלשון (וענין) בתחילת המזמור ובסיומו⁴³: מהו טעם הכפל ד"תפלה (למשה", ואח"כ תוארו - "איש האלקים". ועד"ז בסיום המזמור: "ויהי נועם ה' אלקינו עלינו ומעשה ידינו כוננה עלינו (ואח"כ - פעם נוספת) ומעשה ידינו כוננהו"⁴⁴.

ויש לומר אחד הביאורים בזה:

ככדי לפעול המשכת וגילוי אלקות

שם (אות לד). וש"נ (וראה ב"פתיחה" לקובץ י"א ניסן הנ"ל הערה 12).

(41) ראה בארוכה ה"פתיחה" שם.

(42) מדרש תהלים עה"פ. וראה הנסמן במכתב הנ"ל הערה ד"ה לעתיד.

(43) שמה מובן שתוכן כל המזמור (שבין תחלתו וסיומו) הוא ענין של כפל, ראה לקמן ס"ו. ולהעיר שגם בהמשך פסוקי המזמור יש כמה לשונות כפולים: "בדור דור" (פסוק א), "ומעולם עד עולם" (פסוק ב), "תשב אנוש עד דכא ותאמר שוב בני אדם" (פסוק ג), ועוד. ואף שכן נהוג בכו"כ מזמורי תהלים לכפול לשונו (כסגנון של מזמור), הרי כל ענינים בתורה הם בתכלית הדיוק (וראה הערה הבאה), ובפרט שבמזמור זה החידוש הוא (לגבי רוב המזמורים) שיש כפל לשון (ענין) הן בתחלת המזמור והן בסיומו.

(44) ראה ראב"ע שם ששולל פירוש הרד"ק שהוא לשון כפול.

„אם אלקים למה איש ואם איש למה אלקים כו', מחציו ולמטה איש מחציו ולמעלה האלקים". ובהיות אצלו שני ענינים אלו - „איש (ו)האלקים" - יש בכה משה לחבר אלקות עם העולם (כפי שהי' בגלוי במשכן משה).

ובפרטיות יותר - י"ל ששני קצוות אלו בממוצע הם שני הענינים של „משה" ו„איש האלקים" (הכפל בתחילת המזמור):

אע"פ ש„איש האלקים" הוא חיבור של שני קצוות („איש" ו„האלקים") כפי שהם באדם אחד (משה)⁵¹ - אבל מ"מ שם אלקים בגימטריא הטבע⁵², זוהי הדרגה

„ממחציתו ולמטה נקרא איש". אבל במדרש תהלים באבער הובא כל המאמר. וראה „קובץ י"א ניסן" הנ"ל אות ב. וש"נ.

51 דאף שמשפחות הלשון משמע, שבמשה היו ב' ענינים נפרדים, „איש" („מחציו ולמטה"), ו„האלקים" („מחציו ולמעלה"), והחידוש במשה הוא, שהוא „האלקים" „מחציו ולמעלה" (משא"כ שאר בני אדם הם כולו בבחי' איש, גם מחציו ולמעלה) - הרי, ממשטות לשון הכתוב („משה איש האלקים") מובן, שהיות שמה הוא איש אחד, נשמה בגוף אחד, הרי הוא „איש האלקים" בכל מציאותו* (ראה ד"ה פנים בפנים הנ"ל, מע"ח שער לאה ורחל בסופו. וראה „קובץ י"א ניסן" שם), שגם „מחציו ולמטה" (בעסקו בענינים גשמיים) הוא חלק מ„(איש) האלקים", וגם „מחציו ולמעלה" (בעסקו בענינים רוחניים) הוא חלק מ„איש (האלקים)" (משא"כ בשאר בני אדם, אף שיש להם ב' חלקים - נשמה וגוף, נשמה היא „חלק הוי' עמו", „חלק אלוהה ממשי", וגוף הוא נברא גשמי).

52 פרדס שער יב (שער הנתבות) פ"ב. ר"ח שער האהבה פ"ו ד"ה והמרגיל (קכא, ב). וראה שם שער האהבה ספ"א ד"ה וכדי להבין (גב, ד). של"ה פט, א (דאיתא בוהר); קפט, א (ומרומו בוהר); שה, ב. שו"ת חכם צבי סי"ח. שעהיה"א רפ"ו.

* ראה פ"י מהר"ו לדב"ר שם, שמפרש מאחז"ל זה ע"פ הפדרי"א (פמ"א) משה הוי' רגליו עומדות בהר וכולו בשמים, וקורא לחלק שנעמד בארץ איש ולחלק שבשמים אלקים.

באלקות ש„מתלבשת" ומחי' את טבע העולם. ולכן נאמר „איש האלקים", כיון שבחי' „איש" („מחציו ולמטה") של משה, כפי שהוא קשור עם העולם, מתאחד (רק) עם „האלקים" (אלקות שבערך הבריאה)⁵³, אבל לא עם הוי' (שם העצם)⁵⁴ כו'), גילוי האלקות שלמעלה מהעולם (שנברא בשם אלקים, בראשית ברא אלקים)⁵⁵.

אמנם „משה" (שנאמר לפני „איש האלקים") הוא על שם „כי מן המים משיתיהו"⁵⁶ - משם מ"ה⁵⁷ (ונחננו מה⁵⁸), שם הוי'⁵⁹ (למעלה מ„איש האלקים"⁶⁰), אלקות שלמעלה מהבריאה. וידוע הפירוש בזה⁶¹, ששרש נשמת משה הוא מדרגא גבוהה מאד, בחי' מים (עלמא דאתכסיא)⁶², שלמעלה מארץ ויבשה (מקום מושב האדם), ומשם - „מן המים

53 ולאידך גיסא יש לומר: מכיון שזהו „איש האלקים" (אלקות שבערך הבריאה), הרי „איש" („מחציו ולמטה") לא מתאחד לגמרי עם „האלקים" („מחציו ולמעלה"), וגם לא נמשך האלקות למטה מבחי' איש (בבחי' אנוש וכיו"ב); משא"כ ע"י התאחדות משה עם עצמותו ית', שהוא התוכן ד„תפלה למשה", בכחו לאחד „איש" ו„האלקים", וגם להמשיך אלקות למטה מבחי' איש כו', כדלקמן בפנים סעיף י.

54 כס"מ הל' ע"ז פ"ב ה"ו. פרדס שער יט (שער שם בן ד') פ"א. מ"ג ח"א פ"א ואל"ך. עיקרים מאמר ב' פ"ה.

55 בראשית א, א.

56 שמות ב, י.

57 תו"ח שמות קטו, א. אוה"ת תצוה ע' א'תרה. ע' א'תרכג. וראה גם תו"א יתרו סט, ריש ע"ב. מג"א צט, ג. ובכ"מ.

58 בשלח טו, ז. ח.

59 ראה סה"מ תקס"ב ע' קלו. אוה"ת וראו ע' רג. ובכ"מ.

60 ראה תו"א יתרו שם. לקו"ת ואתחנן ג, ד. אוה"ת עקב ע' תקצט. ובכ"מ.

61 ראה תו"ח וואה"ת שבהערה 57. ובכ"מ.

62 תו"א בשלח סב, א"ב. ובכ"מ.

דורות (שלו ועוד שני דורות), ה"ז נעשה ענין נצחוי לכל הדורות, שכל פעולה שהוא עושה תהי' באופן ד„מעשה ידינו כוננהו"¹⁵⁶.

טו. האמור לעיל הוא בהדגשה יתירה כשנמצאים בחודש ניסן דשנה זו „הי' תהא שנת נפלאות אראנו", וכמדובר (גם במכתבים כלליים) ע"ד הנסים והנפלאות שקרו בשנה זו (בסמיכות לחג הפורים), שהתבטל המנגד לבנ"י, עד שהנצחון הביא לכך, שהשונא ישרר, באופן טוב, חלק משבוויי-המלחמה וכו', כמדובר בפרטיות לפנ"ו.

ובודאי ימשיך הקב"ה להראות נסים ונפלאות, עד - ועיקר - „אראנו נפלאות" בגאולה האמיתית והשלימה,

שהמלחמות באותו חלק בעולם („מלך פרס" עם „מלך ארם") הן מהסימנים שמיד באה הגאולה ע"י משיח צדקנו, כדאיתא בילקוט שמעוני¹⁵⁷, ובלשונו, ש„בני אל תתיראו . . . הגיע זמן גאולתכם", ו„מלך המשיח עומד על גג ביהמ"ק והוא משמיע להם לישראל ואומר, עניים הגיע זמן גאולתכם!"

טז. מכל הנ"ל יש לכא"א מישראל הוראה בעבודתו הפרטית:

בעמדנו בשנת נפלאות אראנו, ובה גופא - בחודש ניסן, ובתוך השבוע דהג הפסח, זמן חירותנו, ולאור המאורעות והנסים האחרונים - שגלויים לעיני בשר, לעיני כל העמים -

ה"ז צריך לעורר אצל יהודי עוד יותר רצון וכחות לעשות את עבודתו באופן דנס, עד נסי נסים - אין זה מספיק שיתעלה ממצבו עד עתה בלימוד התורה

הבירור דק' (למטה מן השורה) - נפעל ע"י גילוי הכי נעלה דאלקות, למעלה מהנסים שקרו לבנ"י עצמם (או הנסים שהקב"ה עשה). עד שזה מגלה עוד יותר את הכח הנצחי וכח הבלי גבול דאלקות, שמגיע אפילו במקום זה.

ולכן נקרא דוקא זה „נס גדול", ודוקא זה נעשה „התחלת הגאולה והנסים" דגאולת מצרים.

וענין זה נקבע דוקא בשבת, כיון ששבת קשורה עם הגאולה הנצחית - יום שכולו שבת ומנוחה לחיי עולמים (כנ"ל סי"ח), ועסקא דשבתא כפול, שכפל קשור גם הוא עם גאולה; ולכן, בשבת שבה קרה ה„נס גדול" ד„למכה מצרים בכוריהם" - ה"ז מהפך את כל השבת, שנעשית „שבת הגדול". [ולכן יש בכה שבת זו לברך גם את חג הפסח, כנ"ל סי"א].

ולהוסיף, שבקביעות שנה זו (ובכמה שנים) חל שבת הגדול בשבת פ' צו, „אין צו אלא לשון זירוז מיד ולדורות"¹⁵⁴, שמדגיש עוד יותר את גילוי ענין הנצחיות למטה - בכה זה שהקב"ה מצוה למשה רבינו: „צו את אהרן", וע"י אהרן ה"ז מגיע לכא"א מישראל (כיון שאהרן הוא אוהב שלום ורודף שלום אוהב את הבריות ומקרבן לתורה)¹⁵⁵, שיש לו את הציווי ונתנית הכח הבלתי מוגבלת מהקב"ה, הן בהווה (מיד) והן בעתיד (לדורות):

„מיד" - אין לו שום הפרעה או אפילו עיכוב מלפעול את הציווי מיד, כיון שהוא מלוכב בזה לגמרי, עד שזהו חייו, חדור תוך תוכו; ולדורות - ענין זה נמשך, ובאותו אופן דזריות, גם בדורות הבאים - ל' רבים; וכאשר ישנה חזקה דשלשה

156 ראה מכתב ה' ניסן ש.ו. (סה"ש תנש"א ח"ב ע' 888 ואילך). וש"נ. 157 ישע"י רמז תצט.

154 תו"ח (הובא בפרש"י) עה"פ.

155 אבות פ"א מ"ב.

בריאה יצירה עשי', מחשבה דיבור ומעשה: הגג והרגל הימיני (המחוברים) הם כנגד מחשבה ודיבור, והרגל השמאלי הנפסק הוא כנגד עשי', שעלי' נאמר, אף עשיתיו¹⁴⁶, אף המפסיק.

כיון ש, עולם על מילואו נברא¹⁴⁷, מובן שאע"פ שעוה"ו נברא בה"א, שישנו הפסק לפני עולם העשי' (ז.א. העלם והסתר המעלים על חיבורו עם העולמות הגבוהים יותר) - אעפ"כ הרי זה על מילואו, באופן כפי שהקב"ה ברא אותו בשם אלקים, שישנו עולם המעלים על אלקות. והעבודה בעולם מתבטאת ב, צד"י¹⁴⁸ - לבחור שתומ"צ יהיו הצד דבני, כנ"ל.

לאח"ו ישנה העבודה דק' (דקדושה) - שמגיעים גם במקום זה (שנעשית ע"י החטא), שמאות ה' ייעשה אות ק', שרגלה השמאלי יורד לחטה מן השורה, למטה מהמקום שבו ברא הקב"ה את העולם לכתחילה. והכוונה בזה היא - , אשר ברא אלקים לעשות, לתקן¹⁴⁹ להיות, שותף להקב"ה במעשה בראשית¹⁵⁰, ולברר גם

(146) ישע"י מג, יו.

(147) ראה בר" פ"ב, ו. פי"ד, ז. פי"ג, ג.

(148) ו"ל ש, ד"י" (מתבת, צד"י"י) הם כנגד אות ה', שהוא ד' עם י' (רגל השמאלי). וזה בא לאחר אות צ' שהוא נ' (כפופה) וי' בימינו, שמרמו על העבודה בקדושה ורשות, דאף שנ' ר"ת נפילה, ה"ו נ' כפופה (שאינו יורדת למטה מן השורה), וזהו הירידה בשם אלקים, וצורך עלי' לבח"ו נ' ר"ת נשיא, עד לגילוי שער הנ'. ומרומן גם בזה ש, צד"י, הוא מלשון וצודה לי ציד" (מגן דוד שם), בירור ה, צד"ד (המותר) דעולם הוה.

וע"י הירידה נוספת למטה מן השורה, באות ק' (ע"ד ו' פשוטה), נעשית עלי' שלא בערך, ע"ד משה (ש, מן המים משייתוהו', ממקום של ע"ז, שבכחו לברר גם למטה מן השורה).

(149) בראשית ב, ג.

(150) ל' חז"ל - שבת י, א. קיט, ב.

מקום זה, כפי שפעל משה (כנ"ל) - שזהו תוכן שלימות העבודה ד, צד"ק", שהוא ממשיך מ, צד"י" (שתומ"צ הוא הצד שלו) גם בקי"י¹⁵¹ למטה מן השורה¹⁵².

יג. ע"פ כל הנ"ל מובן מדוע דוקא משה הוא גואלם של ישראל, בגאולת מצרים, וגואל ראשון הוא גואל אחרון - כיון שבהיותו בדרגת, תפלה למשה איש האלקים" יש בכחו להמשיך גאולה - גילוי כח הבלי גבול - בעולם, ולגאול את בני מכל המיזרים וגבולים, עד גם דקליפת וע"ז של מצרים, ובכח זה - גם הגאולה האמיתית והשלימה, ש, כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות", לא רק נסים המלווים בטבע (אלקים), אלא גם נסים גלויים שלמעלה מדרך הטבע לגמרי, ועד נפלאות,

ותהי' זו גאולה שאין אחרי' גלות, באופן שכל העולם כולו יהי' דירה לו יתברך, דירת קבע ונצחי, לעד ולעולמי עולמים.

יד. בזה ניתן גם לבאר את תוכן ה, נס גדול" בשבת הגדול, והקשר עם שבת דוקא:

הנס ד, למכה מצרים בכוריהם", שהתוקף דלעו"ו עצמו (בכורי מצרים) מכה את מצרים, ארץ מלאה גילולים¹⁵³ -

(151) וע"ד ההוספה בצד"ק לגבי פ"א בפסוקי, תהלה לדוד" (שע"פ סדר הא"ב) - , פותח את ידיך ומשביע לכל חי רצון, צדיק ה' בכל הרכיו וחסידי בכל מעשיו": אף שגם ב, פותח גו"ו מודגשת הפעולה וההשפעה בכוה"ו (ע"ד באות ה'), שוה"ע, משביע לכל חי" - הרי ההשפעה היא ביד ימין (ראה יהל אור ע' תקנה); וב, צדיק גו"ו מרומות ההשפעה גם ביד שמאל, למטה מן השורה.

(152) וע"ד משיח אתא לאתבא צדיקא בתיובתא (ראה לקו"ת שמע"צ צב, ב. שה"ש, נ, ב).

(153) פרש"י ורא"ט, ט, כט.

היית לנו בדרך ודור, בטרם הרים ילדו גוי' ומעולם עד עולם הזה הגשמי. כך שכפי שהוא נמצא כנשמה בגוף פה למטה ה"ה בגלוי ,מן המים", דבוק בגלוי למקורו למעלה (בדוגמת דגי הים שתמיד קשורים בגלוי למקור חיותם - מי הים⁶³).

נמצא ש, משה איש האלקים" רומז על שני הענינים הנ"ל אצל משה: (א) ,משה" - התקשרותו (פה למטה) עם אלקות שלמעלה מהבריאה (שנותנת את הכח לגלות אלקות למטה ולשנות את העולם, ולהמשיך נצחיות, כח הבלי גבול - למטה), (וב) ,איש האלקים" - התקשרותו (כאיש) עם אלקות שבערך הבריאה, וזה נותן את הכח להמשיך אלקות בערך (לבנ"י) נשמות בגופים בעולם, באופן שיכולים להעשות כלים (מצד ענינם הם), ובאופן של קביעות, לגילוי אלקות שבערך הבריאה, עד ל, ושכנתי בתוכם" - גילוי אלקות שלמעלה מהבריאה.

ז. עפ"ו יובן גם הכפל בסיום המזמור - ,ומעשה ידינו כוננה עלינו מעשה ידינו כוננהו":

כיון שאצל משה (ממוצע המחבר) היו שני הענינים ("משה" ו, איש האלקים")

- שלכן ישנו אצל משה למטה ענין הנצחיות והקביעות (כח הבלי"ג) בגלוי [כמרומז בהמשך המזמור⁶⁴]: ,מעון אתה

(63) וראה ע"ז ג, ב: מה דגים שבים כיון שעולין ליבשה מיד מתים, אף בני אדם כיון שפורשין מד"ת ומן המצוות כו'. וראה גם ברכות סא, ב.

(64) ולהעיר מסיום מזמור שלפני זה (מזמור פט): ברוך ה' לעולם אמן ואמן, שאמן בכלל מורה על קיום הדבר (גמר הנצחון - ראה נזיר בסופו), ואמן בכללים מורה על הקיום והתוקף באופן נצחי. וענין זה נמשך לעולם, בפירושו מקום ומן (ראה סה"מ תש"ח ע' 160. ובכ"מ), וגם בפירושו

נצחיות (ראה המשך מים רבים תרל"ו פנ"ז ואילך). וראה יהל אור ע' תשכד השייכות ד, אמן" עם עיסקא דשבתא כפול (דלקמן בפנים).

(65) ומה שבהמשך המזמור מדבר בקוצר זמן האדם (כל ימינו פנו בעברתך גוי' ימי שנותינו בהם שבעים שנה גו"ו) - הוא חלק מהעונש כאשר ,זרמתם שנה יהיו גוי' שנה עונותינו גו"ו".

(66) סוטה יג, סע"ב. וח"א לג, סע"ב. וראה בארוכה לקו"ש חכ"ו ע' 6 ואילך.

(67) וח"ג רעג, א. תקו"ז ט"ס. וראה תניא פמ"ד (סג, א). ועוד.

(68) ראה תניא רפמ"ב.

(69) כי שלימות ענין הנצחיות היא דוקא כשנמשכת וניכרת בכל הפרטים, דבאם פרט א' אינו נצחי ה"ו מורה על, החלישות" גם בהענינים שהם נצחיים, כי יש נתינת מקום ואפשרות להיפך הנצחיות.

(70) סוטה ט, סע"א. וראה לקו"ש חט"ז ע' 465, ובהנשמן שם. לקו"ש חכ"ו שם.

(71) ראה שהש"ר רפ"ה: עמד משה והורידה (השכינה) לארץ. . ואימת שרתה שכינה כו' (כדלעיל הערה 27). וראה המשך ההילולא באתי לגני הישי"ת.

לעולם, כנ"ל).

וכשם שאצל משה עצמו ישנם שני ענינים אלו ("משה" ו"איש האלקים"), כך ישנם שני הענינים (כפ"ל) בברכת ותפלת משה (ויהי נועם גוי') - (א) המשכת השכינה במשכן, אלקות שלמעלה מעולם, (ב) באופן שזה מתלבש בפנימיות שלמטה - ויש לומר שהם מרומזים בכפל הלשון (א), ומעשה ידיו כוננה עלינו - באופן של מקיף מלמעלה, "להיותו בלי גבול ותכלית"⁷², (ב), "ומעשה ידיו כוננהו", שהוא מחזק את "מעשה ידיו" עצמו, ז.א. שה"כוננהו" חודר בפנימיות גם ב"מעשה ידיו" (ולא רק באופן ד"כוננה עלינו")⁷³.

- ויומתק בזה שכפל בכלל מורה על קיום הדבר באופן נצחי - כפליים לתושי'⁷⁴ (שהוא לא רק פעמיים ככה, אלא יתירה מזה באיכות ובתוקף). וכפל קשור גם עם הגאולה⁷⁵ - גאולה נצחית⁷⁶.

ח. ובפרטיות יותר - ע"פ ביאור רש"י⁷⁷ בכפל זה: "ושני פעמים ומעשה ידיו כוננהו, א' על מלאכת המשכן שבידך לישראל והתפלל שתשרה שכינה במעשה ידיהם במשכן, וא' שתהא ברכה במעשה ידיהם". ועפ"ז י"ל, שכפל זה מרמז על ברכה כפולה של משה ש"מעשה ידיו" יהיו נצחיים - הן "מעשה ידיו" בעניני קדושה (בדוגמת מעשה המשכן), והן ב"מעשה ידיו" בעניני רשות וחול,

(72) תניא אגה"ק סכ"ג.

(73) וראה גם פ"י האלשיך עה"פ.

(74) לשון הכתוב - איוב יא, ו.

(75) ראה יל"ש ר"פ לך לך (רמז סד). וראה

ד"ה ויאמר גוי' לך לך באוה"ת תרדע, א. תרכ"ז.

תר"ל - הובא בסדר"ה נחמו עת"ר.

(76) ראה מכילתא בשלה טו, א. הובא בתוד"ה

ה"ג ונאמר - פסחים קטו, ב. ועוד.

(77) עה"פ תהלים כאן.

"מעשיך"⁷⁸ ו"דרכיך"⁷⁹, שהגם שאלו מעשים הקשורים עם הנהגת העולם, מכניס בהם משה את כה הנצחיות - "ומעשה ידיו כוננהו".

ולהוסיף: "תפלה למשה" הוא חלק מתפלת שבת. ועפ"ז מובן, שלתפלה זו יש שייכות מיוחדת עם שבת⁸⁰. ובפרט ש"מזמור שיר ליום השבת"⁸¹ הוא חלק מתפלת משה (מ"א המזמורים שאמר משה), עד ש"בא"י⁸² משה וחדשו על שמו מזמור שיר ליום השבת (ר"ת למשה)⁸³.

ויש לומר השייכות: עה"פ "מזמור שיר ליום השבת" אומרים חז"ל⁸⁴, "עיסקא דשבתא כפול". ומבואר בכ"מ⁸⁵, שהכפל הוא שתי הדרגות (שתי שבתות⁸⁶) בכל שבת - מעלי שבתא ויומא דשבתא⁸⁷,

(78) אבות פ"ב מ"ב. וראה רמב"ם הל' דעות ספ"ג. וטושי' ע"פ א"ח סרל"א.

(79) משלי ג, ו. וראה רמב"ם וטושי' ע"פ.

(80) ויומתק בזה שעיקר העבודה דשבת היא

עבודת התפלה (ראה ירושלמי שבת פט"ו ה"ג.

ספר היראה לר"י אות שיט. הובא ונתבאר בתו"א

קי"ג, א. לקו"ת צו יא, ד. סידור עם ד"ה רצו, ד.

ועוד). ובפרט תפלת משה - שחזרין אליו האלף

אורות בשבת (וזהו "ישמח משה במתנת חלקו"

(סידור הארז"ל במקומו. פע"ח שער השבת פ"ח)).

ומבואר בכ"מ השייכות דתפלה למשה לתפלת

שבת - ראה אוה"ת ויצא התמב ב ואילך. ד"ה

תפלה למשה תר"ס. ועוד.

(81) תהלים מזמור צב.

(82) ב"ר ספכ"ב ובמ"כ שם.

(83) וראה פע"ח שם: וכשתאמר מזמור שיר

ליום השבת תכוין בר"ת שהם למשה.

(84) מדרש תהלים שם. יל"ש עה"פ (בשלה טו,

כט) ראו כי ה' נתן לכם השבת (רמז רסא).

(85) לקו"ת בשלה ב, ג. יהל אור ריש ע'

תרכט. שם בהשטמות ע' תשכד ואילך. ד"ה לך לך

תרכ"ז. תר"ל. ובכ"מ. וראה ד"ה אלה תולדות נח

תנשא (סה"מ מלוקט ח"ה ע' מז ואילך).

(86) ראה ד"ה אלה תולדות גוי' הנ"ל בתחלתו.

וש"נ.

(87) חז"א (בהקדמה) ה, ב. ח"ב קלח, א.

העצמי¹⁴² (עד שנמשך ב), ומעשה ידיו כוננה עלינו ומעשה ידיו כוננהו", כסיום המזמור¹⁴³.

יב. עפ"ז יש לומר הרמז במזמור צדי"ק (בהוספת ק' אחרי צד"י):

ידוע הפירוש¹⁴⁴ ב"בה"א נברא העולם הוה"¹⁴⁵, שהעולם נברא בה"א, שיש לה שלשה קוים, כנגד ג' הדרגות בעולם -

(142) מאמרי אדה"ז על פרשיות התורה ח"א ע' תיא. שע"ת ד"ה אם יהי' נדחך פכ"א.

(143) ויש לומר שע"ד התוכן דמזמור, תפלה

למשה" - תחלתו וסיומו - הוא גם בספר

הרמב"ם* (ששמו משה, וידוע הפתגם ממשו ועד

משה לא קם כמשה): בתחלת ספרו - "יסוד

היסודות ועמוד החכמות" ר"ת הוי"ו** (כמ"ש נכדו

ר' דוד הנגיד - סה"ד שם. שה"ג להחיד"א מע'

רמב"ם. וראה גם, "פירוש" לריש הל' יסוה"ת) (וגם

ממשיך אח"כ, "ואמת הוי' לעולם"), "לידע שיש

שם מצוי ראשון", "אמיתת המצאו" (עצמותו ית').

ובסיום ספרו - בהל' משיח, הקשור עם הגילוי

ד"נועים" (עלמא דאתי), ובוה גופא - ב' תקופות:

שלא יהי' שינוי הטבע כ"א ביטול שעבוד מלכות

בלבד (גילוי אלקים בגימטריא הטבע), ובתקופה

שני' נסים למעלה מטבע - כנרמז בסיום הספר

"כמים לים מכסים". כמבואר במ"א (הדרן על

הרמב"ם סה"ש תנש"א ח"א ע' 98 ואילך).

(144) ראה לקו"ת ר"פ בלק (סו, א ואילך).

תו"א מג"א צה, סע"ב ואילך. סה"מ תר"ן ע' רעט

ואילך. תרנ"ה ע' ריב. ה'שי"ת ע' 122. סה"מ

קונטרסים ח"א רמא, א ואילך.

(145) מנחות כט, ב.

(*) ולהעיר שיום הולדת שלו הוא בערב פסח (סה"ד ד"א תתקכז).

(**) ומהו"ד ד"תוסד" (כנגד הו"ד דשם הוי')

נמשך התיבה (י"סוד", בגימטריא שבעים, כנגד

בירור העולם, שבעת ימי הבנין (בחי' אלקים), וגם

שם ממשיכים ומגלים אלקות דבחי' תוסם (שלמעלה

מהבריאה), ע"י נכנס יין (בגימטריא שבעים) יצא

סוד" (עירובין סה, סע"א), שזוהו הגילוי דפנימיות

התורה (וע"ד מעשה מרכבה - בפרקים הראשונים

דספר הרמב"ם).

בת פרעה דוקא, והוא גדל בבית פרעה מלך מצרים¹³⁶ - הרי זה נתן למשה את הכה, שיוכל לשבור אח"כ את הקליפה וע"ז דמצרים, ולגאול את בני' משם.

נמצא שבפסוק, תפלה למשה איש האלקים" כלול גם ענין שלישי (נוסף על העבודה ד"איש האלקים" (גילוי אלקות בערך הבריאה), ו"משה" (גילוי שם הוי' שלמעלה מן הבריאה)) העבודה דבירור התחתון שאין תחתון למטה ממנו. וי"ל שענין זה מרומז בענין ד"תפלה למשה"¹³⁷, כמבואר בחסידות¹³⁸ שזוהי תפלת עשיר, הקשורה עם עצמותו ית', שלמעלה מהוי' ואלקים (סובב וממלא) והמחבר שניהם יחד, שבכח העצמות (שלמעלה לגמרי מציאות העולם ומשילת מציאות העולם) נמשך אלקות בכל העולם ובכל הדרגות שבו, עד בתחתון שאין תחתון למטה ממנו.

וכפי שיהי' בשלימות בגאולה האמיתית והשלימה, כאשר, ואת רוח הטומאה אעביר מן הארץ"¹³⁹, ו"לא יהי' שם לא מלחמה כו", ולא יהי' עסק כל העולם אלא לדעת את ה' בלבד"¹⁴⁰ - הגילוי ד"ויהי נועם ה' אלקינו עלינו", עלמא דאתי איקרי נועם¹⁴¹, תענוג

(136) שם, י.

(137) היינו שבבחי' משה ב' ענינים: (א) גילוי

שם הוי', עלמא דאתכסיא, אלקות שלמעלה

מעולם. (ב) "משה" (הוי') כפי שהוא בדרגת

"תפלה למשה", מלשון תפל ומחובר לעצמותו

ית'. ואולי י"ל שהוא ע"ד הב' דרגות בהוי': (א)

בחי' שם הוי', (ב) כפי שהוא למעלה מכל ענין של

שם (ראה ס' הליקוטים דא"ח-צ"צ ערך הוי'

בתחלתו. וש"נ).

(138) ד"ה תפלה למשה תר"ס. תשכ"ט (סה"מ

מלוקט ח"ה ע' ריט ואילך).

(139) זכרי' יג, ב.

(140) רמב"ם בסיום והותם ספרו.

(141) חז"א קצו, ב.

התלבשות בבחי' „איש האלקים“, הרי זה מתקבל גם בגדרי העולם; אבל כאשר אומרים שכל העולם צריך להעשות דירה לו יתברך בתחתונים, דירת קבע, מובן א"כ שלא יכולה להשאיר „פינה“ בעולם שמנגדת לאלקות ח"ו (כיון שאז חסר בקביעות ונצחיות דכל הדירה). א"כ כיצד יש בכחנו לפעול גם ב„צד שכנגד“, „מקום“ שבו כבר ה' מכשול היפך התורה ר"ל?

וצריך לומר, שע"י „תפלה למשה איש האלקים“ (שנותן את הכח להמשכת אלקות באופן של קביעות), ה"ז מגיע גם בתחתון שאין תחתון למטה ממנו, ומהפך גם אותו. ויש לומר שענין זה מרומז בכך שמוסיפים ק' ל„צד"י, שעושה את המלה „צדיק“ - וק' יורד למטה מן השורה¹²⁵, וכדלקמן.

יא. על הפירוש הנ"ל (ס"ו) שמשוה ע"ש „מן המים משיתיהו“ רומז על גילוי שם הוי', שלמעלה מן העולם, עלמא דאתכסיא - נשאלת לכאורה קושיא פשוטה: ה„מים“ (שמהם „משיתיהו“ את משה) היו מי הנילוס - „ותשם בסוף על שפת היאור“¹²⁶, בסמיכות¹²⁷ אל - העבודה וזה דמצרים¹²⁸! וגם: דוקא בת

פרעה מלך מצרים (- ערות הארץ¹²⁹) הוציאה את משה מן המים, וקראה לו משה על שם „מן המים משיתיהו“, ודוקא על שם זה הוא נקרא (אע"פ שי שמות היו לו¹³⁰) - כיצד מתאים זה עם הפירוש בחסידות, שזהו עלמא דאתכסיא, תכלית ההיפך מע"ז ופרעה וכו'?

והביאור בזה הוא, שהיא הנותנת: כל הגבוה גבוה ביותר נופל למטה מטה ביותר¹³¹. בכדי להגיע לאלקות שלמעלה מגדר הבריאה, זקוקים דוקא לבת פרעה (וכמרומו בשמה „בתי-ה“¹³², מלשון בת מקבלת) מ"ה¹³³, שלמעלה משם הוי', שהיא תוציא את משה ממקום של עבודה זרה (מי נילוס), ועי"ז נעשה הגילוי ד„מן המים משיתיהו“, הגילוי דמשה מעלמא דאתכסיא בעלמא דאתגליא.

ועפ"ז יש לומר, שזה שמשוה ה' בתיבה „בסוף על שפת היאור“, בסמיכות למקום ע"ז (למטה יותר מ„איש“ „מחציו ולמטה“), אבל באופן שהי' מוגן ע"י התיבה, ובפשטות היתה התיבה פתוחה מלמעלה¹³⁴, ז.א. שמשוה בהיותו בתיבה ה' גלוי כלפי שמיא, ובהיותו שם „ראתה (אפילו בהיותה עדיין בת פרעה) עמו שכינה“¹³⁵, ולאח"ז „מן המים משיתיהו“

(129) מקץ מב, יב.

(130) ויק"ר פ"א, ג. ועוד.

(131) שערי אורה ד"ה יביאו לבוש מלכות פ"ב ואילך. פ"ב ואילך. ובכ"מ.

(132) מגילה יג, א.

(133) ראה ל"ת להאריו"ל ישע"י כא, ב. ספר הגלגולים פס"ו עיי"ש.

(134) שהרי בודאי היו נקבים בהתיבה לכניסת אויר, ואם כן, למה הטרחה לעשות סתימה ובה נקבים, כשדי להבטיח שנענוע הגלים לא יפילוהו מן התיבה ע"י סתימת רוב גג התיבה. וכפשוט הכתוב (ותפתח ותראוהו ג"ו - שמות ב, ו) שרצתה לראותו ופתחה חלק התיבה שמנע הראי'. (135) פרש"י שמות שם.

היא מזמור צד"ק בתהלים, הן מצד המספר (תשעים), והן מצד האות (צ'): תשעים:

בתלתא זימני הוה חזקה⁹⁶. ענין החזקה (מלשון חוזק) הוא, שב(המשכיות או חזרה ד)שלוש פעמים נעשה הדבר קבוע, הוא מתחזק („כוננה“) וכך ישר לעד.

השלימות המלאה בחזקה דשלשה (פעמים) גופא היא - תשעים, שהוא שלש פעמים שלשים, שלש פעמים שלש פעמים עשר: השלימות דכל מספר היא כאשר הוא כלול מעשר, כיון שעשר הוא שלימות המספר⁹⁷, שמורה על שלימות הענין [ולכן תהי' הגאולה העתידה - גאולה נצחית - קשורה עם מספר עשרה: „עלי עשור“⁹⁸ וכו'⁹⁹]. ועפ"ז - שלשים (עשר פעמים שלש) הוא שלימות בחזקה (שלימות יותר משלש, שש, תשע וכו' ב); ותשעים (שלש פעמים שלשים) הוא השלימות המלאה בחזקה.

צ':

האופן הרגיל שבו כותבים חז"ל וכו' אות זו (במילוי) הוא - „צד"ר"י¹⁰⁰ (ללא ק' בסוף). ובכמה מקומות כותבים „צדי"ק"י¹⁰¹ (מצרפים לצד"י את האות

מנוחה בערך ליגיעה, ומנוחה בעצמם⁹⁸, ע"ד החילוק בין שם אלקים (אלקות בערך הבריאה) ושם הוי' (אלקות שלמעלה מהבריאה); ובשבת באים שניהם יחדיו, כפול. וי"ל שזהו ע"ד הכפל בתחלת המזמור - „(תפלה ל)משה“ (הוי') ו„איש האלקים“, ובסיום המזמור - „ויהי נועם ה' אלקינו עלינו“, שנועם היא הדרגא דשבת⁹⁹ (וע"ד ענין עשיית המשכן⁹⁹) - „ומעשה דינו כוננה עלינו“, „ומעשה דינו כוננהו“, הן מנוחה בערך ליגיעה דמעשה דינו, והן מנוחה בעצם (עלינו). ובכללות יותר: כוננהו ב„מעשה דינו“ דימי החול („ששת ימים תעבוד ועשית כל מלאכתך“⁹⁹), „ומעשה דינו כוננה עלינו“ ביום השבת, כש„כלי מלאכתך עשוי“⁹².

ושבת - בדוגמת משה - קשורה עם ענין הנצחיות, כידוע⁹³ שבכל שבת ישנו מעין ד„יום שכולו שבת ומנוחה לחיי העולמים“⁹⁴, כשתהי' שלימות הגילוי דמנוחה בעצם, מנוחה נצחית. והגאולה („מיד נגאלין“) באה ע"י ש„משמרין שתי שבתות כהלכתן“⁹⁵ (שתי דרגות אלו בכל שבת⁹⁶, שעיסקא כפול).

ט. ע"פ הנ"ל יש לומר הטעם לכך שתפלה זו - תפלת משה איש האלקים -

(88) ראה אוה"ת נח נו, ב ואילך. ד"ה תפלה למשה תר"ס. ועוד.

(89) ראה מאמרי אדהאמ"צ תצוה ע' ת ואילך. (90) יתרו כ, ט.

(91) פרש"י יתרו שם, ממכילתא שם. טושו"ע או"ח שש"ו ס"ח. שו"ע אדה"ז שם סכ"א.

(92) ולהעיר מפ"י הראב"ע עה"פ: „טעם כוננה עלינו - לתקן סבות ועלילות שלא יהי' טורח להם ועמל בכל מעשיהם, וטעם כוננהו - שיהיו שלם, ע"ד אם ה' לא יבנה בית (תהלים קכו, א).“

(93) ראה המשך תרס"ו בסופו (ע' תקמב). המשך תער"ב ח"ב ע' איכנו. ועוד.

(94) תמיד בסופה.

(95) שבת קיה, ב.

(96) ב"מ קו, ריש ע"ב. וש"נ.

(97) ראב"ע שמות ג, טו. פרדס שער ב פ"ב.

(98) תהלים צב, ד. ערכין יג, ב. וש"נ.

(99) ראה מכילתא בשלח טו, א. וש"נ (שירה העשירית). נתחומא (באבער) תשא ת. ועוד (מנין העשירי). רמב"ם ה' פרה אדומה ספ"ג (פרה העשירית). ועוד.

(100) ראה שבת קג, ב: שלא יכתוב . . גמין צדין, צדין גמין. ושם קד, א: צדי כפופה וצדי פשוטה. ועוד.

(101) ראה חז"א ב, ב (בהקדמה): אמר לה (הקב"ה) צדי צדי אנת וצדיק אנת* (נתבאר בספר

(* ראה גם בס' שערי גן עדן להמקובל הר"י

שלאחרי זה - ק'102), שזה קשור¹⁰³ עם הדרגא דצדיק, בחינת יסוד כמ"ש¹⁰⁴ "צדיק יסוד עולם"¹⁰⁵.

ואיתא בספרים¹⁰⁶ (ע"פ הידוע בגודל הדיוק בכל עניני התורה, ובפרט קדושת האותיות, שלכל אות במילוי יש פירוש), ש"צדי" הוא מלשון צד, ולפ"ו מובן ש"צדי" פירושו צד שלי.

יש לומר הענין בזה (בעבודת ה'):

הדרת מלך סי' עה (לד, א). אה"ת נ"ך ע' תתק ואילך). ובאור הלכנה גריס: א"ל צדי צדיק אנת וצדיק אתקריאת. ובפרס שער כו (שער האותיות) פכ"א (הובא באה"ת שם ס"ע תתקא): וכן לא נקרא צדיק אלא בהיותו מתייחד בצדיק. וכן מפורש באותיות דר"ע את צדי" אל תקרי צדי" אלא צדיק. וי"ג: צדיק. וראה הערה 103.

102) ראה הערה הבאה.

103) ראה מגן דוד שם: את צ' מורה ביסוד כאשר נבאר בע"ה (וראה הנסמן בעה"ה 105) וא"ת שהרי אין קריאת האות צדיק אלא צדי" בלא ק, דהכי תניא בברייתא (דלעיל הערה 100) . . לא קשיא שהרי הק' לאחר"ה הצ' וכאילו אתה מחברה אצל הצ' ומשלים קריאת צדיק, ומלמדי תינקות של ספרד מלמדיו צדיק בק'.

104) משלי י, כה.

105) ראה פרס שם: פירש בס' התמונה (תמונה ג את צדי" כי רמוה בצדיק יסוד עולם. וכ"ה בקה"י מערכת צ'. אה"ת נ"ך שם. לקוטי לוי"צ לתנ"ך וכו' ע' ז.

106) ראה מגן דוד שם: צדי" הוא מלשון צד כמו מצד הארון ולצדי המשכן. וראה גם ברוך שאמר (לרבינו שמשון ב"ר אליעזר) את צדי" - כת, א (הצדקות שינטה מקו האמצעי השהו לצד ראש ימיני").

קאפל (קארענץ, תקס"ג) את צדי" (פתח א): הרי שאמר (באור) ב' לשונות צדי" וצדיק". וכן הוא נמצא בגמרא שלנו כו'. ולכאורה י"ל דכוונתו להא דאיתא בשבת שם: "צדי" כפופה וצדי" פשוטה צדיק כפוף צדיק פשוט". אבל לכאורה אין להביא רא"י מזה, "דהחם את קמיתא קא דריש" (מגן דוד להרדב"ו את צדי"), כדמוכח משאר האותיות דדריש בגמ' שם. * בנדפס שם: לפני. ולכאורה הוא טה"ד.

הקב"ה ברא את האדם והעולם באופן שישנם שני צדדים ("זה לעומת זה"¹⁰⁷): צד הקדושה והצד שכנגד, יצר הטוב (בצד ימין, חלל הימני¹⁰⁸) ויצר הרע (בצד שמאל¹⁰⁸). כיון ש"תורה צוה לנו משה מורשה קהלת יעקב"¹⁰⁹ לכא"א מישראל, מובן א"כ ש"צדי" - הצד שלי (הצד דבני"י) - הוא תורה ומצוות, פסקי דיני התורה איך צריך יהודי להתנהג בעולם (משא"כ לצד שכנגד אין שום שייכות אליו, ועאכו"כ שאין זה הצד שלו).

אבל לאידך גיסא הרי זה נקרא "צדי", רק צד שלי (ולא מציאותי, וכיו"ב) - כיון שהקב"ה ברא את העולם (בשם אלקים) כ"צד" בפני עצמו (זה לעומת זה עשה אלקים¹⁰⁷), עולם המעלים ומסתיר על אלקות, תחתונים, עד "תחתון שאין תחתון למטה ממנו בענין הסתר אורו ית"¹¹⁰, ולא נרגש בו (מצ"ע) שצריכים לציית להוראות התורה, עד שיתכן שיתנהגו היפך התורה ח"ו. והכוונה בזה היא - שיהפכו את העולם, שגם ה"צד" דעולם מצד ענינו הוא, "יסכים" להוראות ופס"ד התורה (ודוקא אז ה"ז נקבע בפנימיות בתחתונים).

ועפ"ז יכולה להתעורר השאלה (אפילו בנוגע לדבר של רשות, אפילו לא הצד שכנגד): כיצד יכול יהודי לצאת ולהפוך את ההתפצצ (דעולם והאנשים בעולם, שהם - מצד ענינם הם - יתנהגו ע"פ הוראות ופס"ד התורה (עד "לכוף את כל באי העולם לקבל מצוות שנצטוו בני נח"¹¹¹) - הוא הרי "נוגע בדבר" בזה, כיון שתורה תלויה בישראל וניתנה בשביל

107) קהלת ז, יד. וראה תניא רפ"ו.

108) תניא רפ"ט.

109) ברכה לג, ד.

110) תניא פל"ו (מה, ב).

111) רמב"ם הל' מלכים פ"ה ה"ג.

משופטי נפשו¹²⁰].

וזהו ע"ד שני הענינים במשה - "משה" ו"איש האלקים" [ומעין זה - הנשמה והגוף דכא"א מישראל]: בהיותו "משה" ע"ש מן המים משיתיהו (למעלה מעולם) ה"ה קשור בגלוי רק עם אלקות, עם "אין מים אלא תורה"¹²¹, "זכרו תורת משה עבדי"¹²², שתורה היא בעה"ב על העולם, "בראשית", בשביל התורה ובשביל ישראל¹²³, ובכה זה יכול הוא להפוך את העולם ולהמשיך שם גילוי אלקות; בהיותו "איש" ("מחציו ולמטה") ה"ה "נדמה בחומריותו לגופי אה"ע"¹²⁴, ולכן ה"ה כאילו עומד מן הצד, והוא בוחר, "ובחרת בחיים", שכפי שהוא נמצא כ"איש" נעשה הוא "איש האלקים" - "צדי".

עפ"ז מובן, שכיון ש"צדי" (שתומ"צ הם הצד שלו) בא (לא כ"נוגע בדבר", אלא) ע"י בחירתו, בהיותו (בחיצוניות) "איש", נשמה בגוף גשמי בעולם - יש בכחו להפוך את העולם ותושבי העולם, שגם הם "יסכימו", לציית להוראות התורה, באופן כזה שזה נקבע אצלם בפנימיות, כיון שזהו בערכם, כנ"ל. כך שע"ז יכולה אלקות להמשיך ולהתגלות בכל העולם, באופן של קביעות.

י. ועדיין צריך להבין: האמור לעיל מדובר ע"ד העבודה ד"צדי", להמשיך אלקות בחלק הרשות שבעולם, בעולם שמשם אלקים (שאמנם מעלים על אלקות, אך אינו מנגד) - והיות שהעבודה דבירור העולם היא ע"י

ישראל (ולכן מחשבתן של ישראל קדמה לתורה¹¹²), כמ"ש בתורה, "צו את בני ישראל", "דבר אל בני"י" (וכיו"ב), והחיות של יהודי תלוי בתורה (היא חיינו ואורך ימינו¹¹³) - והשאלה: בהיותו "נוגע בדבר", כיצד יכול הוא לפעול ולעשות דירה לו ית' בתחתונים¹¹⁴, מצד ענינם הם?

לכן עשה הקב"ה שיהודי (כפי שירד למטה בעולם כנשמה בגוף) עומד בגלוי כאילו מן הצד, ששייכותו (העצמית) לתורה ומצוות אינה מכריחה אותו ואינה גורמת לנטי' כל שהיא (בגלוי) שיתנהג כך, אלא הדבר נמסר לבחירתו החפשית, שהוא יבחר, "ובחרת בחיים"¹¹⁵ בצד דתומ"צ, ובמילא אין הוא "נוגע בדבר" כלל, כיון שאין הוא מוכרח להתנהג באופן אחד דוקא, יש בו הן צד טוב והן צד שכנגד, וזהו שופטן¹¹⁶ (לא "מושלים"¹¹⁷, גם לא נפשו האלקית);

אבל מוסיפים יוד' ל"צד", כיון שהכוונה בזה היא - "ובחרת בחיים", שיבחר שצד ימין יהי "צדי", הצד של¹¹⁸ [ואו - כשהוא בוחר לציית לנפש האלקית - הרי "הקב"ה עוזרו"¹¹⁹, "כי יעמוד לימין אביון להושיע

112) ראה תדב"ר פ"ד ופל"א. ב"ר פ"א, ד.

113) נוסח ברכת אהבת עולם דתפלת ערבית - ע"פ לשון הכתוב (נצבים ל, כ), "כי הוא הייך ואורך ימין".

114) ראה הנחומא נשא טו. שם בחוקות ג. במדב"ר פ"ג, ו. תניא שם.

115) נצבים ל, יט.

116) ברכות סא, ב.

117) תניא רפ"ג.

118) וראה ס' ברוך שאמר שם, ש"צדי", צד

י', פירושו - צד ימין, ע"ש היר"ד שבצד ימין של הג' באות צ'.

119) תניא שם. וראה סוכה נב, ב. קידושין ל,

ב.

120) תהלים קט, לא.

121) ב"ק יו, א.

122) מלאכי ג, כב.

123) פרשי ר"פ בראשית. ובכ"מ.

124) תניא פמ"ט.